

het hoofd hield: 'Sprak hij eenmaal, dan ontwikkelde het betoog zich vanzelf ... Toon pakte zijn gehoor niet, hij bracht het onder verdoving.'¹⁷

Bij Miskotte zijn, vergeleken bij Van Duinkerken en Schilder, de dichter en de schriftgeleerde zijn leven lang het meest evenredig aan bod gebleven: 'Ik ben getrouwd met de theologie, maar mijn maitresse is de kunst', placht hij te zeggen.¹⁸ Hij heeft als muzisch theoloog het onoplosbaar conflict tussen de denker en de dichter niet gekend in de mate als Van Duinkerken en Schilder. Voor de ethische theologie was de verhouding tussen christendom en cultuur een centraal onderwerp van bezinning en de wederzijdse betrokkenheid gold er als vast gegeven.¹⁹ Voor Miskotte waren, evenals voor prof.dr. G. van der Leeuw, theologen, schilders, dichters en danseressen vertolkers van de schoonheid en het al dan niet behoren tot de christelijke cultuurkring deed daarbij nauwelijks ter zake.

Het taalgevoel van de drie generatiegenoten werd gecombineerd met een door theologische vorming geoefend inzicht in het geestelijk leven van het Interbellum. Schilder en Miskotte waren getroffen door de droom van het socialisme,²⁰ en waren – juist zoals trouwens Van Duinkerken – onder de indruk van de getuigende poëzie van Henriëtte Roland Holst-van der Schalk. Zij werden geboeid door Adwaita, waren beiden in de ban van Nietzsche's grootheid geweest en leefden met de gedichten van Guido Gezelle.

De bezinning richtte zich aanvankelijk zowel bij Van Duinkerken, Miskotte als Schilder op de ten tijde van de Eerste Wereldoorlog toegenomen spanning tussen christendom en cultuur, zoals Miskotte op 4 mei 1927 in zijn dagboek schreef: 'Zolang 1914-1918 zich kunnen herhalen schijnt mij alles zinloos.'²¹ Hoe kon het christendom zich handhaven in de moderne wereld? Van hen drieën werd Miskotte door dit vraagstuk het sterkst gedrukt. Hij was doordron-

17. Michel van der Plas, *Buurmans gras. Herinneringen aan Böll, Bomans en Van Duinkerken*, Baarn, 1986, pag. 21.

18. H.H. Miskotte, *Niet te vergeten Miskotte*, Kampen, 1981, pag. 83.

19. K.H. Miskotte, *Verzameld werk 4. Uit de dagboeken 1917-1930*, Kampen, 1985, pag. 75: 'De openbaring moet één worden met de menselijke geest en z'n noodwendige wereldvisies. Hier ligt de onsterfelijke verdienste van de ethische theologie. Vandaar dat in en door haar de vraag naar het wezen des christendoms als historische verlossing en die naar de verhouding van christendom en cultuur urgent worden als nooit tevoren.' (16 december 1918)

20. Vgl. S. Griffioen, 'De cultuurfilosofie in *De openbaring van Johannes en het sociale leven*', in: De Bruijn en Harinck, *Geen duimbreed*, pag. 40, die er op wijst, dat Schilder de bolsjewisten in een lezing uit 1921 voorstelde als 'dromers, de utopisten, die uitgaan van het 'de ene mens is de andere tot een engel', en die met hun revolutie deze droom wilden verwerkelijken'.

21. Miskotte, *Uit de dagboeken 1917-1930*, pag. 339.